

1	Gíslamáldagar um 1570, <i>DI 15 b. bls. 706</i>
fyrir í hrd.	706 GÍSLAMÁLDAGAR. 1570 og síðar. Hun ä alla reka hálfa ä Höfda. Hun ä¹⁾ Hafnarnessfiöru.²⁾ Hálfa huali ä Efre Eyiarfiöru. tuijtuga og leingre. Stadurinn ä tuijtuga huale og leingre ä Bulandsfiöru vestan aff. hálffan allan reka ä Dunsdoga fiöru. hálffan reka vid ytre Aasa. CCCXLI. Kirkian ad Solheimum ä heimaland hálfftt med öllum gögnum og giædum. Jtem i frijdu .xij. kyr og .v. äsaudar kugillde og .ij. ær betur. iiije i köplum. fimm naut veturgömul. ij tuævetur. Jtem innan kirkiu .ij. messuklædi gömul alfær. eirn sloppur. ij kaleikar. iiij kluckur og .j. bialla. iiij koparpjippur. eirn kross yfer alltare. Jtem eirn psaltare og nockrar skrædubækur. Jtem gallt Petur bonde i portio messuklædi ä .iiije. grallara ä hundrad. tialde(!) .x. aura. Jtem ä kirkian skrudastock. alltarisbuningur mäladur med saumadre brun. Jtem gamall vatskall. ampli og glodarker gamalltt. Jtem garduren tijutiger hundrud. fastagotz hundrad hundrada og .vje.³⁾ betur. Bessi minnisgrein er i AM. 261, fol., bl. 75 a næst ä eftir kirknatalinu; mál dagabók Gísla byskups Jónssonar m. h. Hákonar Ormssonar skr. 1642. Lbs. 108, 4to., bls. 488—9 (skjalabók frá síra Jóni Halldórsyni i Hitardal). Þaa Skaalholltskirkia brann ä dögum Byskups Ögmundar brann þar jnne Mál dagabok su sem Michel Byskup haffde giordt. Þesse Michel⁴⁾ var Danskur. Hann vard Byskup Anno 1385. rijkte 3 aar for afftur til Danmerkur. 1) [Eftir 104. 2) Hafnarnessfiöru, utanmáls m. h. Páls stúdents eftir Steingrими byskupi. 3) vij, Páll stúdent, utanmáls eftir Steingrими byskupi. 4) biskup, b. v. 108.

Add. British Museum 11,245.4^{to} (=Fell. 402)
 bl. 215-226
 Hefir verið í málðaga bók Oddi bps 51-62 bl.

„Visitacio Registrum Anno 1590.
 um vorid.“

+ 1. Þykkvibær 215 ^a	+ 16. Seljaland 218 ^e
+ 2. Þlöfðabrekka 215 ^{a-b}	+ 17. Ulúli 218 ^e , 219 ^a
+ 3. Riegnir 215 ^b	+ 18. Þellidarundi 218 ^e , 219 ^a
+ 4. Þleidi 216 ^a	+ 19. Þeigr 218 ^e , 219 ^a , 226 ^e
+ 5. Þyrhólar 216 ^{a-b}	+ 20. Þridibólshöfð 219 ^a
+ 6. Sálheimnamaltagi forni. 216^e	+ 21. Kross 219 ^{a-b}
+ 7. Sálheimar 1590. 216 ^e , 217 ^a	+ 22. Kirkjubær í Vestm. 1599 219 ^e , 220 ^a
+ 8. Þrambærdur 8^u þorlads. 1593. 217^a	+ 23. Víkurb. um Kirkjubæ 1599, 220 ^{a-b}
+ 9. Þrógar 217 ^{a-b}	+ 24. Vornúastadir 221 ^a
+ 10. Þólar 217 ^e	+ 25. Þjókstadir 221 ^a
+ 11. Þorg 217 ^e	+ 26. Mótarkvöl 221 ^a
+ 12. Múðbóli 217 ^e	+ 27. Reldur 221 ^e
+ 13. Þramb. Þulagurðar (1593) 217^e, 182	+ 28. Noftholl 221 ^e , 222 ^a
+ 14. Mott 218 ^a	+ 29. Keimaballi 222 ^a
+ 15. Dalur 218 ^{a-b}	+ 30. Klofi 222 ^{a-b}

1593.
 Framburður sára þorlaks Einarssonar um kirkjur í Vít-Meyrdal hjóðr Oddi
 biskupi Einarssyni.

Í Sig. 143. 4to bl. 296. snr. c. 1600. British Museum A. 11, 245.
 4to bl. 217a snr. c. 1593

Framburður síjra þorlaks Einarssonar Anno [15]93.

Dyrholar.

Dyrhola kirkia a ij. xij hundræða jarðer. og tannast af nór halft
 þriðia hundræd í landz sveigld. og xij keigldde ad gomlu. Enn þeir
 sem a bua hafa echi nema ein þrið.

Solheimar.

Solheimareirkia a þrettann hundræd. hvern frjð. og allt herra
 land halft til siðs og landz. Enn hvern hundræð fyrir trettigi hundræða
 kaupar hluti.

Ey í meyrðal.

Í ey þar nosta hafa verit x malþrættu keigldde og enu kominn
 í burt í arfaskeiptum. hefur þar verit fjórðunga kirkia kólud ad
 gomlu og halldim meir enn halfrættia. þar með x land. þar
 í heid[inni] er kalladur stori hófði. hvern hófði leigulidar
 bræna sem s[ína] eign. vorda þar stundum xij^e lamba. enn stund-
 um x^e og gelldde ad auki og nauð. tana þeir lamb sið til eignar
 af hvernium xx af þessum kirkju hófði. Enn hesthus [er nú]
 þar kirkjann var adur.

3	Kirkjujarðir 1597-1984, Inngangur, Kirkjueignanefnd desember 1992, Ólafur Ásgeirsson
Nýtt	Höfuðsmönnum var gert skylt að láta semja sérstaka jarðabók yfir jarðeignir konungs og kirkju á Íslandi. Voru afgjöld jarða tilgreind í jarðabókum þessum og þær hafðar til samanburðar er skilað var uppgjöri eftir jarðeignir konungs. Höfuðsmanni var einnig ætlað að hafa eftirlit með rekstri kirkjunnar á eignum sínum, en þar mættu þeir talsverðum mótlæra biskupa sem töldu sig fullfæra um að sinna rekstri kirkjueigna. Höfuðsmenn létu gera jarðabækur árlega um eignir kirkjunnar og segir í bréfi Odds biskups Einarssonar til klerka dags. 10. febrúar 1592 að hann að fyrir lagi Henriks Krag höfuðsmanns vilji hafa „rétt copie og útskrift af öllum kirknanna máldögum smám og stórum í öllu Skálholtsstífti og þar með skýrt registur uppá allar kirknanna eignir ...“ og enn fremur..., að hann skyldi láta koma eina glöggva jarðabók og rétt registur í kongl. maj. renteri (Rentukammer) um allar kirkjueignir hér á Íslandi.¹ Jarðabók þessi var síðan varðveitt í Rentukammeri í Kaupmannahöfn en afrit á biskupsstólum og á Bessastöðum. Fylgdu jarðabækur uppgjöri landsstjórnarmanna var ásamt nafni jarðarinnar getið um upphæð landskuldar og fjölda kúgilda sem greiða þurfti af leigur. Var þess krafist að biskupar skuluðu árlega jarðabók og fór það nokkuð fyrir brjóstið á þeim en Oddur biskup segir um þetta mál árið 1599 er hann ritar prestum og próföstum í Rangárbíngi. „Eg hef nýlega fengið bréf höfuðsmannsins um kirknareikninga þessarar meiningar að honum þykir ekki fullnægja slíkt registur sem ég hef árlega uppskrifað og þeim afhent, og heimtíð þar fyrir enn að nýju kláran reikningsskap til næsta alþingis um allar kirkna eignir hvort það er alkirkju, hálfkirkju eða bænhús.. Kannski yfirvaldið meini að vér munum svalla og brjála kirkjufénu frá og til, eins og forðum daga og af þjósku og óhlýðni ei vilja fram leggja fullan reikning ..“ Reyndar var sama skylda á herðum höfuðsmanna sem þurftu árlega að gera upp reikning sinn. Hvað sem þessu líður var jarðabók frá árinu 1597 tekin til viðmiðunar í starfi Rentukammersins og getur Bjarni Þorsteinsson síðar amtmáður hennar í riti sínu um skatta á Íslandi sem út kom árið 1819 og er hún þá í Rentukammeri. Bókin barst til Noregs með skjalaskilum og hingað til lands árið 1974.² Hún er samin af skrifara höfuðsmanns en um kirkjueignir eru jarðabækur Skálholtsstóls með hendi Odds biskups Einarssonar og Hólastóls sem rituð er af Guðbrandi Þorlákssyni. Þá hefur rentumeistari konungs gert athugasemdir og reiknað ¹ Alþ. II, 88-89. ² Bjarni Þorsteinsson: Om kongelige og andre offentlige afgifter samt Jordebogs Indtægter i Island. København, 1819, s. 3. Noregskonungur færði Íslendingum hana að gjöf í tilefni 1100 ára afmælis Íslandsbyggðar árið 1974.

3	Kirkjujarðir 1597-1984, Inngangur, Kirkjueignanefnd desember 1992, Ólafur Ásgeirsson
Nýtt	niðurstöðutölur. Afrit Jarðabókarinnar frá 1592 er að finna í Mál dagabók Guðbrands biskups auk þeirra sem fylgir lénsreikningum.³ Mál dagabók Gísla biskups Jónssonar var löggilt sem rétt eignaskrá fyrir Skálholtsbiskupsdæmi árið 1749 og má því telja víst að þessar heimildir veiti afar trausta vitneskju um jarðeignir kirkjunnar í lok 16. aldar.⁴ Þær verður auðvitað að nota á þann hátt að bera þær saman við aðrar heimildir eldri og yngri svo komist verði hjá ýmsum pennaglöpum afritara. Einnig hefur verið stuðst við Jarðabók sem tekur til allra jarðeigna á Íslandi frá 1695. (J: 1695) er í jarðabókinni getið um eignarhald jarðanna og þar er tilgreint matsverð þeirra og fjöldi kúgilda sem fylgja. Ennfremur er stuðst við Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín, (JÁP) sem varðveitt er í frumriti í Þjóðskjalasafni auk jarðabókar Skálholtsstóls sem prentuð var árið 1785 (auk leiðréttinga) vegna væntanlegar sölu stólseigna, Jarðabók frá 1802 og Jarðabók sem Jón Sigurðsson hafði safnað til og liggur til grundvallar hinu merka Jarðatali Johnsens Lbs. IB 22 fol. 1.2 Mál dagar og vísitásiubækur. Mál dagar eru eignaskrár kirkna og var þeim bæði þinglýst og þær lesnar upp fyrir söfnuði árlega til staðfestingar. Biskupar fóru yfir eignir kirkna í föstu og lausu er vísitarað var og könnuðu hvort gengið hefði á þær. Var prestur eða kirkjubóndi þá dreginn til ábyrgðar. Sama var og gert við prestsskipti. Mál dagar voru varðveittir í kirkjum og eru elstu skjöl sem varðveitt eru á norrænu í frumriti (Reykholtsmál dagi). Sömmuleiðis var afrit gert og varðveitt í embættisbókum biskupa og þannig urðu til svonefndar mál daga, eða vísitásiubækur. Mál dagabækur eru afar traustar heimildir um eignir kirkna og þróun þeirra. Taka þær bæði til eigna kirkjustaða svo og bændakirkna. Bar biskupum að ganga hart eftir því að kirkjubændur og lénsprestar héldu við kirkjum og skiluðu af sér boðlegum reikningum kirknanna. Eru mál dagabækur í frumriti varðveittar nálega fyrir allt tímabilið samfleytt.

Litlu yngri er heimild um dýrleika Ytri-Sólheima í jarðabók frá 1597.¹

... „Fasteign c hundruð og x tíu hndr. með garðinum“

Það er: „Fasteign 100 hundruð og tíutíu hundruð með garðinum“

Túlkun sagnfræðings á Þjóðskjalasafni í tölvupósti 30. apríl 2009 er eftirfarandi:

Komdu sæll, Tómas.

Textinn er eiginlega sá sami og er í máldagabók Gísla biskups Jónssonar, sem prentaður er í Íslenzku fornbréfasafni XV. bindi, bls. 706.

Kirkjan að Sólheimum á hálfu heimaland með gögnum og gæðum. Item xii kýr og v ásauðarkúgildi og ij ær betur, item iij hndr. í köplum, ij naut veturgömul og ij naut tvævetur. Fasteign c hundruð og x tíu hndr. með garðinum.

Fasteignin er talin hundrað hundraða og vj hndr. betur í Gíslamáldaga. En "x tíu hndr. með garðinum" kemur heim og saman við það, sem í máldaganum segir: "garðurinn tíutígir hundruð".

Með kveðju
Björk Ingimundardóttir

Oddur biskup lifði langa ævi og Gísli sonur hans tók biskupsdóm, í fá ár, að honum gengnum.

¹ Handrit á Þjóðskjalasafni Norsk sending: *Arkivsaker Overførte fra Noreg til Islands*. Hér frammar er upp tekin lýsing kirkjueignanefndar frá árinu 1993 á uppruna og heimildagildi handritsins.

Personam nostram ex fidei del. Rivilimgo fuisse actum est
 fuisse; etiam cum aliqua Matia per nos de hinc
 per Andree Schiffa aut per nos de hinc
 Nos de hinc de hinc de hinc de hinc
 Nos de hinc de hinc de hinc de hinc

Mary
 Logindun
 George a B...
 You are in the
 of the...
 from the...

In Nomine Iesu Christi Crucifiki benedicti Amen!

[illegible]

Þændaeygn	Þetursey 1x th	Land, þulluð þingur	5 th 50 al	5
		Þingillur	—	5
Þændaeygn	Gölheimar eistru 2x th	Land, þulluð	2 th	5
		Þingillur	—	5
Þændaeygn	Rollt 2x th	Land, þulluð	2 th	5
		Þingillur	—	0
Þændaeygn	Þielludáttur 2x th	Land, þulluð	200 al	4
		Þingillur	—	4
Þændaeygn	Gölheimar 3ru 11 th	Land, þulluð	5 th 50 al	14 ¹ / ₂
		Þingillur	—	14 ¹ / ₂
Þændaeygn	Þyrólur 1xxx th	Land, þulluð	7 th 17 al	29
		Þingillur	—	4
Þændaeygn	Keiner 11 th	Land, þulluð	15 th 75 al	45
		Þingillur	—	45
Þændaeygn	Þauðfálz	Land, þulluð	270 al	4
		Þingillur	—	4
	Steig	Land, þulluð	60 al	2
		Þingillur	—	2

[illegible]

[illegible]

Solheymar G^rff
 R^uckwaß - xl^z
 Landknecht - - -
 R^uckweert - - -

Sölheymar ytre
 Rinduraf - 11 vng
 Landy Rull - -
 Rindurugile - -

Specification					
Landens Dyrjed	Land Styld	Quiller	Loie tinnu	Skatt	Gift
sk. sk.	sk. sk.	sk.	sk.	sk.	sk.
Önnur íslung allur naarlígt ánförkón ár Maþtefieldi Öþfres íslungar áttuðal þómun. Önnuríng af þónu gól, og þómun ísl þónu und ísl vagnu, land, þó og íslu, þó íslu, og þómunu ánförkón af þómun ánförkón íslu. Þó og gól þónu íslu ánförkón ánförkón 1753 Dyrhole Tingsögn					
Sölheimar	Ljorðson	100	12 1/2		
Proprietarii Dón		100 40	5 50		
Þorvaldson	Þorvaldson			3	20 10
Þorvaldson	Þorvaldson			9	20 10
Þorvaldson	Þorvaldson			6	20 10
Þorvaldson	Þorvaldson			4	5
Þorvaldson	Þorvaldson				
Þorvaldson	Þorvaldson			6	10
Þorvaldson	Þorvaldson				
Þorvaldson	Þorvaldson	24	2 1/2	5	
Þorvaldson	Þorvaldson			7	20 10
Þorvaldson	Þorvaldson			6	20 10
Þorvaldson	Þorvaldson			3	2
Þorvaldson	Þorvaldson	17	130	4	
Þorvaldson	Þorvaldson				
Þorvaldson	Þorvaldson	24	2		
Þorvaldson	Þorvaldson				
Þorvaldson	Þorvaldson	12	100	4	
Þorvaldson	Þorvaldson			10	20 12
Þorvaldson	Þorvaldson	60	5 5	5	
Þorvaldson	Þorvaldson			10	20 12
Þorvaldson	Þorvaldson			7	10
Þorvaldson	Þorvaldson				
Summa		292	16 6 1/2	32 1/2	76 240 163
					59

	Jordens digebed	Landt yd.	Evilder	Løse tunde	Skat
<i>Sjynadalur</i>					
<i>Jon Thorvaldson</i>	22	3-60	10	9	40
<i>Jon Jonson</i>				2	
<i>Thorstein Jonson</i>				2	
<i>Isaknes Jonson</i>	12	1-50	A	10	
<i>Trichebai Olafson</i>	12	1-90	A	7	
<i>Ragneder Gudmundsdatter</i>					
<i>Margret Niensdatter</i>	12	1-90	A	2	40
<i>Jon Etneison</i>				5	
<i>Hiorleifer Jonson</i>				6	
<i>Isak Jonson</i>	12	1-50	A		
<i>Trichebai Olafson</i>				4	
<i>Gudmund Paalson</i>				6	
<i>Gudmund Thorvaldson</i>	12	1-50	A		
<i>Trichebai Olafson</i>	12	1-50	A	6	
<i>Piame Eyreksen</i>					
<i>Trichebai Olafson</i>	24	2-100	D	6	
<i>Etne Jonson</i>				3	
<i>Jon Thorsteinson</i>				3	
<i>Leinmoder Wiggfison</i>				5	
<i>Magnus Jonson</i>	12	1-50	A	5	
<i>Trichebai Olafson</i>					
<i>Jon Jonson</i>				5	
<i>Trichebai Olafson</i>	20	1	15	10	
<i>Olaf Olafson</i>					
<i>Trichebai Olafson</i>	10	1	0		
<i>Jon Aunolfson</i>				2	
<i>Trichebai Olafson</i>	10	1	0		
<i>Gunner Jonson</i>					
Summa	1720	16103	63	17	
Summa Summarum	440	5863	152	57	
<i>Ciclonkrogh</i>					
<i>Under Mit Mangel</i>					
<i>Thiarneson</i>					

73		Stærtafelli Sýsels Vestere Þartr		Land	Ar	Ar
		Frangspott		6	16	
Læst 1696 sýsnafr 1 st Land		Læst 1696 sýsnafr 1 st Land				
1759		1 st Land		7	10	7
		Dyrhóli				
		Ling - Sogn				
		3 rd Lill pag 135.				
3 rd Solheimar Vtre		Sýsnafr 1 st Land		5	50	14½
Læst 1696 sýsnafr 100 th Land		Læst 1696 sýsnafr 100 th Land				
1759		2 nd Land		15½		
i Solheimar Hialign						
		3 rd Lill pag 137.				
3 rd Solheimar Vtre		Sýsnafr 2 nd Land		2	5	
Læst 1696 Samsafr		Læst 1696 Samsafr				
1759		Læst				
		3 rd Lill pag 137.				
i Holt		Sýsnafr 2 nd Land		2		
Læst 1696		Læst 1696				
1759		Samsafr				
		Læst				
		Læst		16	70	11½

348 KGL. RESOL. ANG. DELINQUENT-OMKOSTNINGER, M. V.

1759. der bekjendtgjort, godtgjøres vedkommende Sysselmænd, 20. Marts. efter Billighed og nærmere derom indhentende Efterretning, naar findes, at de ikke selv have været Aarsag til disse Sagers Langdrag, hvis Beløb betales til sidstafvigte Aars Udgang af Vores Cassa, og for den følgende Tid paa herefter anførte Maade; og 2) at til et Tugthuses Indrettelse der paa Landet maa, fra indeværende Aars Begyndelse og indtil videre, ei alene henlægges Afgifterne af Sagefaldet, beløbende 434 Rd. Species aarlig, men endog oppebærges af alt der befindende Jordegods, være sig saavel Vores eget samt det Geistligheden og andre Beneficerede, som Proprietarii og Selvciergods, efter den deraf gaaende Landskyld, som Eierne eller de der oppebærge denne Retighed, og ikke Leilændingeene, betale, aarligen af hver 30 Alen eller 48 Fiskes Landskyld, 2 Skilling, og for hver Qvilde $1\frac{1}{2}$ Skilling Courant; dog at af begge Dele, baade Sagefaldet og Paalægget, betales Sysselmændene hvad dennem for Delinquenters Underholdning og Varetagt efter 4tes Post kan tilkomme, fra dette Aars Begyndelse og indtil Tugthuset bliver indrettet og kommer udi den Stand, at saadanne Forbrydere der kan modtages og behørigen forvares, da det Övrige bliver at samle indtil erholdes saadant Fond, som til denne Indretning eragtes fornödent, saaledes som det derom til Stiftamt. opsatte, af Os allern. underskrevne Reskript videre indeholder. Christiansborg Slot d. 20. Martii 1759.

20. Marts.

Reskript til Stiftbefalingsmand Rantzau, ang. Oprettelse af Tugthus i Island, m. v. Christiansborg 20. Marts 1759¹. — Publiceret paa Althinget 1759 og indført i Althingsb. s. A. Nr. 2. 1; ligeledes i Synodalforsamlingen for Skalholt Stift 1759. — Rentek. Norske Exped. Prot. 7, S. 19-23.

Frederik den Femte &c. V. S. B. T. Som Vi, efter

¹) kgl. Resol. 4. Juni 1764; Reskr. 6. Febr. 1767.

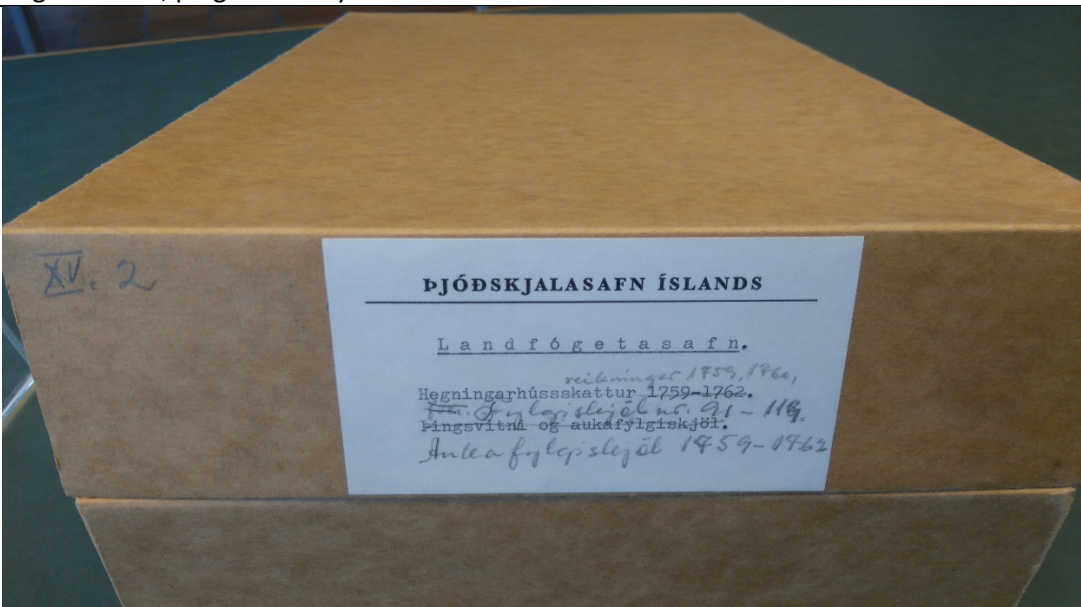
15	Jarðabók 1759, tugthústollar, Lovsamling for Island, Resolution
Nýtt	RESKR. ANG. TUGTHUSETS OPRETTELSE, M. V. 349 din til Vores Rentekammer indkomne Betænkning og 1759. Forslag, allern. for godt befinde, at udi Vort Land Island 20. Marts. skal, til det almindelige Bedste, og for tillige at have Delinquenter udi bedre og nøiere Forvaring end hidtil, indrettes et Tugthus, naar det behøvende Fond dertil kan blive samlet, og vi til denne Indretning indtil videre ei alene af særdeles Naade have skjenket og henlagt de til Vores Cassa af Sagefaldet der i Landet hidtil svarede 431 Rd. Species aarlige Afgifter, at regne fra indeværende Aars Begyndelse, men endog allern. ville, at ligesom derforuden af Vores forbeholdne Landskyld endeel paa efterskrevne Maade hertil bliver at erlægge, saa skal og andre Jordegodseiere, og de, som Land- skylden af saadant Gods oppebære, til bemeldte for Landet nyttige Indretning ligeledes contribuere, saa er til den Ende hermed Vores allern. Villie og Befaling, som du der i Landet paa alle behørige Steder lader bekjendtgjøre, at af alt Jordegods, være sig saavel Vores eget forbeholdne og det Geistligheden og andre Bene- ficerede som Proprietarii- og Selveiergods, skal, efter den deraf gaaende Landskyld, som Eierne eller de, der oppebære denne Rettighed, og ikke Leilændingerne, have at udrede, hertil fra indeværende Aars Begyndelse og fremdeles aarligen svares, nemlig af hver 30 Alen eller 48 Fiskes Landskyld, 2 Skilling, og for hver Qvilde 4$\frac{1}{2}$ Skilling Coprant. Dog, som det med Delinquenters Forvaring og Underholdning, indtil det hermed kommer i Stand, paa nuværende Fod forbliver, og Vi, for- saavidt angaaer de Delinquenter, som dømmes fra Livet, og over hvilke Dommene ikke maae exequeres førend Vores allern. Resolution derom er meddeelt, allern. have resolveret, at deres Underholdning og Vare- tægt, som ikke af de Skyldiges Boeslod kan erstattes, maa for hver, fra Laugthingsdommens Dato og indtil Vores allern. Resolution derpaa bliver der bekjendtgjort, godtgjøres vedkommende Sysselmænd, naar de ikke be- findes selv at være Aarsag til Sagernes Langdrag, saa

350 RESKR. ANG. TUGTHUSETS OPRETTELSE, M. V.

1759. bliver det, som Sysselmændene i saa Maade kan tilkomme fra indeværende Aars Begyndelse og indtil 20. Marts. Tugthuset er kommen i den Stand, at saadanne Forbrydere derudi tillige kunne modtages og behørigen forvares, dennem efter Billighed, og nærmere til Vores Rentekammer derom meddelende Efterretning, af foranførte saavel Sagefald som Paalæg at betale, men det Overskydende samles, indtil deraf erholdes saadant Fond, som til meerbemeldte Indretning eragtes fornøden, og om Oppebørselen, Pengenes Forvaring og Rigtighed derover at holde, føies fra Vores Rentekammer den fornødne videre Anstalt; imidlertid haver du, efter hvis angaaende saadant Tugthus forhen er indkommen, og dig fra Vores Rentekammer vorder tilstillet, saavel som efter nærmere Correspondence med Vores paa Landet værende Amtmand, at overveie, hvad til Indretningen og Vedligeholdelsen, m. v., kan udfordres, og derom i Tiden dit Forslag til Vores allern. nærmere Resolution at indsende. Dermed &c. Skrevet paa Vort Slot Christiansborg udi Vores kongelige Residentsstad Kjøbenhavn den 20. Martii Anno 1759.

27. Marts. **Rentekammer-Skrivelse til Landsfoged Skuli Magnusson, ang. Tugthus-Contributionen, m. v.**
Khavn 27. Marts 1759. — Rentek. Isl. og Færö. Copieb. Lit. M, Nr. 47. — Uddrag.

Udi Anledning af de indkomne Ansøgninger om Godtgjørelse for de Delinquenters Underholdning og Varetagt, som dømmes fra Livet, og over hvilke Dommene ei maae exequeres förend kongelig Resolution derover erholdes, samt det udi Island ansögte Tugthuses Indrettelse, haver Hans kgl. Maj^t under 20. Martii sidstl. allern. behaget at resolve ... [Resol. see ovenf. S. 346—348] ... I Henseende til ommeldte allern. Paabuds Oppebørsel, Pengenes Bevaring og Rigtighed derover at holde, vil for det förste efterfølgende Anordning iagt-

15	Tugthústollar, þingsvitni á Dyrhólum 10. nóvember 1759.
Nýtt	 XV. 2 ÞJÓÐSKJALASAFN ÍSLANDS Landfógetasafn. reikningar 1759, 1760, Hegningarhússkattur 1759-1762. Fylgislög nr. 91-119. Þingsvitni og aukafylgiskjöl. Aukafylgislög 1759-1762

15	Tugthústollar, þingsvitni á Dyrhólum 10. nóvember 1759.
Nýtt	K. 15. XV. 3 <u>Landfógetasafn.</u> Þingsvitni og hegningarhússkattsreikningar sýslumanna, sem ekki verða settir inn í fylgiskjöl hegningarhússreikninganna. Afrit úr þingbók Vestur-Skaftafells-sýslu frá 3., 6. og 10. nóvember 1759. Reikningur sýslumanns yfir hegningarhússkatt, 20. desember 1759 (í tvíriti). Þingsvitni frá 1759 (í tvíriti). Hegningarhússkattsreikningur, 10. nóvember 1759 (í tvíriti). Útreikningablað landfógeta.

Stór skrifstjórnar lið hafa þar um árinn þessum 10. Dyrhólum 10. 10da
 November Anno 1759.
 Þor Gunnarsson, Einar Magnússon, Þorleifur Eyreksen,
 Þor Olafsson, Havarður Einarsson.
 Hæðingur þessum vith á Dyrhólum, 10. 10da November Anno 1759.
 Actum þessum vith á Dyrhólum Anno 8da die ut supra
 Einar Gunnarsson
 Gunnar Jonsson, Sigurður Magnússon, Þorleifur Eyreksen, Havarður Olafsson,
 Þor Olafsson, Þorleifur Magnússon, Þor Gunnarsson, Einarsson.
 Þessum þessum 10. 10da November Anno 1759.
 i. Hólo, að herra vith þessum 10. 10da November Anno 1759.
 felle þessum þessum 10. 10da November Anno 1759.
 vith þessum 10. 10da November Anno 1759.
 Havarður Einarsson.
 Einar Gunnarsson.

fyr
í
hrd

[illegible]

[illegible]

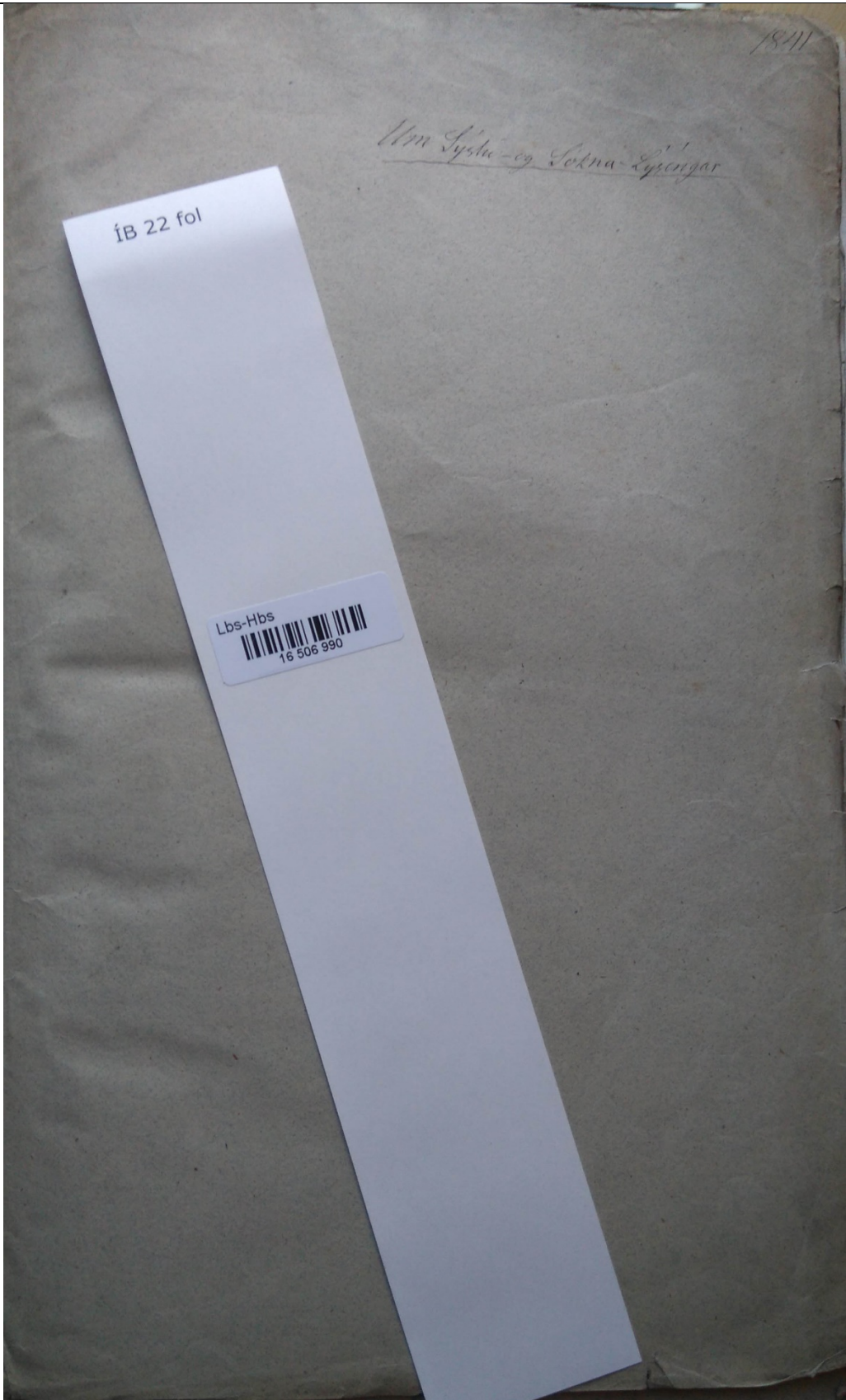
Solheimar ytre 1
.....med Hjaliga 100 H...
þaraf Bjarne Björnsson tilhórar 60H; Svein Alexanderson 20 H og John Jonson 12 H 70
al

fyrir
í hrd.

Læst Skiptiheldi & y s f e l.			
Jarðarans Maður, með Facklaring, en de ere Kongens, beneficiere eller Erbo- er. Jarðer, samt Jarðens Dyrhed efter den gamle Jardehog.	Al hvem beites, Erboerier, Beneficiarius eller Leilending, og Beboernes Navne.	Hvormeget Aker og Aar der paa holdes.	Herlighederne beskrives og anføres til Storhøvedene med Grunde for Evaluationen.
N° 2. Solheimahjalega 7 H 50 al Sveinn Alexandersson	Englending Ingibjörg Solheim	3 Aker - 11 Aker -	Jarðarans Maður er Solheimahjalega og Leilendingur Ingibjörg Solheim, 7, 1 Aker - 100, 7, 2 Aker - 15, 2, 3 Aker - 20
			Jarðarans Maður er Solheimahjalega og Leilendingur Ingibjörg Solheim, 7, 1 Aker - 100, 7, 2 Aker - 15, 2, 3 Aker - 20
N° 3 Englending Solheimahjalega 7 H 50 al Sveinn Alexandersson	Englending Ingibjörg Solheim	3 Aker - 11 Aker -	Jarðarans Maður er Solheimahjalega og Leilendingur Ingibjörg Solheim, 7, 1 Aker - 100, 7, 2 Aker - 15, 2, 3 Aker - 20
			Jarðarans Maður er Solheimahjalega og Leilendingur Ingibjörg Solheim, 7, 1 Aker - 100, 7, 2 Aker - 15, 2, 3 Aker - 20

Hialejen har Andeel i hjemmegaardens Herligheder, i forhold til dens Dyrhed, neml.
7/100 Deele deraf.

Solheimahjalega
7 H 50 al
.....til.ðrar
Sveinn Alexandersson....

18	Jarðabók 1844, á landsvísu, handritið ÍB 22 fol
Nýtt	

efir	Forleindomur Land	Færse	Rekurne	Ánmarkningar
+176.	Brunnur	x 24	Rekurne	Rekurne
+177.	Þraundhald	x 16	Rekurne	Rekurne
+178.	Þraundhald	x 24	Rekurne	Rekurne
+179.	Þraundhald	x 24	Rekurne	Rekurne
+180.	Þraundhald	x 12	Rekurne	Rekurne
+181.	Þraundhald	x 12	Rekurne	Rekurne
+182.	Þraundhald	x 12	Rekurne	Rekurne
+183.	Þraundhald	x 12	Rekurne	Rekurne
+184.	Þraundhald	x 12	Rekurne	Rekurne
+185.	Þraundhald	x 12	Rekurne	Rekurne
+186.	Þraundhald	x 12	Rekurne	Rekurne
+187.	Þraundhald	x 12	Rekurne	Rekurne
+188.	Þraundhald	x 12	Rekurne	Rekurne

Þan alminningu Offischo-lystis i skulu Rög er ad þaa þessu þessu
 um þessu þessu þaa 6 og þaa ad offischo-lystis þessu þaa 4, 10 og
 þessu þessu þaa 1, an þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu
 þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu

Þan þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu
 þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu

Þan þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu

Þan þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu þessu

15

	dýrl.	landsk.	kúg.	ábúendur
250. Holt ¹⁸ be.	24	2,0	..	2 l.
251. Álptagróf hjál.	..	..	..	1 l.
252. Fell. ¹⁹ Sólh. og Dyrh. pr. lensj.	12	0,100	4	prestur
253. Pétursey be.	60	5,5	5	4 eig. að 37½ h. og 3 l.
254. Sólheimar eystri . . . be.	24	2,0	5	1 eig. að ⅔ j. og 1 l.
255. Sólheimar ytri ²⁰ . . . be.	120½	5,50	144½	5 eig. að j.
256. Sólheimabjáleiga	..	..	..	1 l.

Sýslumaður skýrir frá, að í *Bæjar hreppi* (þar voru, eftir skýrslu prests við árslokin 1842, 177 manns) sè 10 al. vanaleg lsk. af jarðar hundraði hverju og 1 kúg. á hverjum 6 jarðar hundruðum, þó sè þar engin kúgildi á bænda eignunum; í *Bjarnaness hreppi* (567 m.) 5 al. af hverju hundraði, en kúgildi sè aðeins á Bjarnaness umboðs- og kirkjujörðum; í *Borgarhafnar hreppi* (236 m.) 4 al. af einu hundraði, en kúgildi aðeins 9 í öllum hreppnum, og þaraf 5 á lensjörðum prestsins; í *Hofs hreppi* (203 m.) er vanalegs leigumála eigi getið; í *Kleifa hreppi* (626 m.) 10 al. af hverju jarðar hundraði og kúg. 1 á hverjum 6 hundruðum; í *Leiðvallar hreppi* (673 m.) sama lsk., og 1 kúg. á hverju 7. eða 8. jarðar hundraði, og í *Dyrhóla hreppi* (772 m.) sama lsk., nema á Ytri Sólheimum, hvar 5 al. gjaldist af hverju hundraði, og kúg. sè 1 á hverjum 6 hundruðum bænda eigna, en á 4 hundruðum hverjum konungs eigna.

Í sýslunum báðum eru þannig 3,254 manns, og, einsog að framan sèst, að hjáleigum með töldum, 256 jarðir, en (þegar sambýlin öll — að undanteknu húsfólki — eru talin) 424 búendur, og búa 78 þar af, að nokkru eða öllu, á sjálfs-

18) Sýslumaður telur jörð þessa aðeins 18 h. að dýrleika, en Álptagróf 6 h.

19) Hér gjörir skoðunargjörðin 1 h. 20 al. lsk. Sjá 224. 1697 er hér getið um 60 al. útsvar til fátækra, er varði við 1769, og vissu menn engin skil fyrir því, nema, að sögn manna, að sá hafi mælt svo fyrir, sem gaf klaustrinu jörðina.

20) 1806 er jörð þessi (hálf bænda eign og hálf eign kirkjunnar) talin aðeins 100 h., og hjáleigan sèr 7½ h.; sýslumaður þar á móti telur alla jörðina 100 h., en í jarðabókunum (enum eldri, 1760) er hún sögð 120½ h.

SKAPTAFELLS SÝSLA.

Heiti jarðanna.	Hundraðatala		Heiti jarðanna.	Hundraðatala	
	forn	ný		forn	ný
Dyrhóla hreppur (framh.).			Dyrhóla hreppur (framh.).		
Nr.			Nr.		
191. Fjós	12	12.2	207. Vatnskarðshólar	4	10.4
192. Stóridalur	12	14.1	208. Hryggir	(12)	7.6
193. Breiðahlíð	12	13.5	209. Skeiðflötur		7.6
194. Neðridalur	12	12.2	210. Steig	10	15.3
195. Kaldrananes	12	13.5	211. Hvoll	(24)	27.6
196. Brekkur	(24)	21.5	212. Þjetursey	60	49.1
197. Rauðháls	12	13.5	213. Sólheimahjáleiga	7½	12.2
198. Ketilstaðir	(24)	30.7	214. Ytri Sólheimar	92½	39.9
199. Norðurgarður	4	5.5	215. Eystri Sólheimar	24	18.4
200. Loptsalir	6	6.7	216. Fell	12	24.5
201. Skarðshjáleiga	6	6.7	217. Holt	18	14.1
202. Haugur (Dyrhólshjá- leiga)	4	4.3	218. Alptagróf	6	8.2
203. Miðhús	18	7.9	219. Keldudalur	6	7.6
204. Dyrhólar		10.4	Eyðijörd:		
205. Garðakot	9	6.7	Stærkot	31	3.0
206. Litluhólar	1	3.0	samtals...		843.7

Yfirlit yfir hið nýja hundraðatal.

Bæjar	hreppur.....	235.9
Bjarnaness	—	439.0
Borgarhafnar	—	215.8
Hofs	—	122.8
Kleifa	—	632.8
Leiðvallar	—	573.0
Dyrhóla	—	843.7

í allri sýslunni.... 3063.0

fyrir í
hrd.

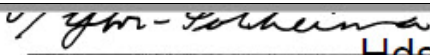
Hdskj. 51

269 0

Sala	Tasignarheiti	Jarðamat		Málaverð:			
		Tenkt Kúla	Nýja Kúla	Jarð- ar Kr.	Jarð- húsa Kr.	Húsa- mál- verð Kr.	Húsa- mál- verð Kr.
21.	Skóg II	5	74+78a	600	100	900	-
22.	Hvöll I	124	134+96a	5000	6500	-	-
23.	— II		134+96a	5000	4000	-	-
24.	Pjetuney I	60	134+12a	3400	40	3600	-
25.	— II		84+22a	2000	2800	-	-
26.	— III		184+1a	4200	7500	-	-
27.	— IV		94+98a	2500	2600	-	-
28.	Lólheimakjálur	7 1/2	124+24a	1600	1700	-	-
29.	Lólheimar, eftir I	92 2/3	154+16a	1200	900	-	-
30.	— II		84+20a	1600	1000	-	-
31.	— III		34+16a	700	-	500	-
32.	— IV		104+88a	2400	2200	-	-
33.	— V	24	74+44a	1600	260	600	-
34.	— VI		54+44	1200	60	260	-
35.	Eystrí-Lólheimar		184+48	3000	3600	-	-
36.	Fell	12	244+60a	3000	-	2000	-
37.	Hall	18	144+12a	4000	1000	-	-
38.	Alfta-gróf	6	84+24a	1300	-	1000	-
39.	Keldudalur	6	74+72a	1100	50	500	-

Görkyn bjarklunsi í mál 1918

Lárus Helgason
 Þorlákur Vignisson
 Búi Ólafsson

23	Óbyggðanefnd, mál nr. 3, árið 2003
fyrir í hrd	 Hdskj. 11 22 75 numið allt austur að Eyjará (Blautukvisl).¹³ Sigmundur kleykir var mágur Eysteins og kann því að hafa fengið land það í heimanmund sem honum er eignað í Landnámu. Einar Ólafur komst svo að orði að það gæti ekki hafa verið annað en „af kurteisi“ að Sigmundur væri kallaður landnámsmaður sennilega sökum þess að hann var sagður ættfaðir þriggja biskupa.¹⁴ Frásögn Landnámu er einnig skýr um landnámsmörk Reyni-Bjarnar: Hafursá að vestan og Kerlingará að austan. Af lýsingu Landnámabókar verður því sú ályktun dregin að land hafi verið numið milli Jökulsár á Sólheimasandi og Múlakvislar en um efri mörk landnámana er ekki getið. 5.2. Ytri-Sólheimajarðir ásamt Hvítmögu Eins og áður hefur komið fram (sbr. kafla 5.1.) voru Sólheimar landnámsjörð Loðmundar hins gamla. Þar var kirkja um 1200 þegar Páll Jónsson Skálholtsbiskup lét gera skrá yfir kirkjur í biskupsdæmi sínu. Elsti varðveitti máldagi kirkjunnar (Mariukirkju) „a solheimum“ er talinn vera frá um 1179 og skyldu þar þjóna tveir prestar eða prestur og djákni. Frá Sólheimum var „brottsöngur“ í fjórar kirkjur¹⁵ og var ein þeirra (fjórðungskirkja) „a solheimum“. Þar mun átt við Eystri-Sólheima.¹⁶ Þetta er síðan ítrekað í máldaga kirkjunnar frá um 1340.¹⁷ Ekki er kunnugt um eldri heimildir um að Sólheimajarðirnar hafi verið tvær, þ.e. Ytri-Sólheimar og Eystri-Sólheimar. Í máldaga Gísla biskups Jónssonar frá um 1570 er ekki lengur minnst á þær kirkjur sem þjónað var frá Sólheimum, en þar er skýrt frá dýrleika jarðarinnar og greint annars vegar á milli „garðsins“ og hins vegar „fastagóssins“: Item garduren títutiger hundrud. Fastagotz hundrad hundrada og .vj^c betur.¹⁸ Hér er trúlega verið að greina á milli dýrleika jarðarinnar (garðsins), sem metinn var á 100 hundruð, og heildarverðmætis fasteignarinnar með kirkjubyggingu og öðru húsnæði (fastagóss), samtals 120 hundruð og 6 álnir. Þetta fær stuðning af því að í jarðabók frá 1695 eru Ytri-Sólheimar taldir vera 100 hundruð að dýrleika og mun þar farið eftir fornu jarðamati. Í eldri jarðabók, frá 1686, er dýrleikinn sagður vera 122 hundruð og 120 álnir og var það nálægt tvítugföldri landskuld.¹⁹ Nokkurs ósamræmis gætir í yngri jarðabókum um dýrleika Ytri-Sólheima. Í jarðamati frá 1804 er gefinn upp dýrleikinn 120 hundruð og 20 álnir²⁰ og síðan bætt við: „...en með Hjaleje 100“ ¹³ Haraldur Matthíasson, 1982: <i>Landið og landnáma</i>. 2. b. Reykjavík. S. 401. ¹⁴ Einar Ól. Sveinsson 1948, s. 111. ¹⁵ Eina hálfkirkju og þrjár fjórðungskirkjur, að því er virðist. ¹⁶ Skjöl nr. 4 (4, 8). ¹⁷ Skjal nr. 4 (5). ¹⁸ Skjal nr. 4 (10). ¹⁹ Björn Lárusson, 1967: <i>The Old Icelandic Land Registers</i>. Lundí. S. 340. Landskuldin 1686 var 6 hundruð og 15 álnir og er tvítugföld sú upphæð 122 hundruð og 24 álnir. Ef miðað er við 6 hundruð í landskuld verður dýrleikinn, samkvæmt sömu reiknireglu, 120 hundruð. ²⁰ Reyndar virðist standa þarna 2 álnir en það fær varla staðist.

23	Óbyggðanefnd, mál nr. 3, árið 2003	
fyrir í hrd	23 Hdskj. 11 76 [100 hundruð]²¹.²¹ Hér mun annars vegar vera vísað til jarðabókarinnar 1686 (120 hundruð), þar sem dýrleikinn er miðaður við landskuldina, og hins vegar til jarðabókarinnar 1695 (100 hundruð) þar sem hið forna mat er lagt til grundvallar. Í Jarðatali Johnsens 1847 er jörðin sögð 120 1/6 hundruð (þ.e. 120 hundruð og 20 álnir) en í Nýrri jarðabók er hinu forna mati skipt á milli heimajarðarinnar, 92 2/3 hundruð, og hjáleigunnar, 7 1/3 hundruð. Samkvæmt því verður öll jörðin, „með háleigunni“ (sbr. jarðamatið 1804) 100 hundruð að dýrleika. Þá er þess að geta að heimildir liggja fyrir um að á 18. öld hafi Ytri-Sólheimar gengið kaupum og sölum og verið veðsettir.²² Í elstu landamerkjálýsingu Ytri-Sólheima, frá 1573, er gerð grein fyrir mörkum á milli Ytri- og Eystri-Sólheima (sjá kafla 5.3.). Í visitasíum biskupa frá 17. og 18. öld er mörkum ekki lýst og vísað til máldaga um eignir kirkjunnar.²³ En árið 1789 var gerð svofelld lögfesta fyrir Ytri-Sólheima: Vid undirskrifadir lögfestum hér í Dag okkar Eignar og Ábylisjörð Ytri Sólheima í Mýrdal, sovel sjálft Heimalandid, sem Slæjuplátsitakid i Hvols Landi Kallad Solheimamýri, ásamt allar Landsnýtjar er því Landi fylgja ber til ytstu Ummerkja, sem adrir eiga á móti: Landamerkin eru ad vestannverdu Jökulsáar gamli Farvegur frá Sjó og nordurí Jökul; enn ad austannverdu Sjónhending úr Merkiaur í opna báda Fossana í Merkigili, rædur so þad gil, so leingi sem þad tilvinst, síðann eistra Gilid í Ófærubotninn, og þadann Sjónhending nordur í Jökul.²⁴ Lögfesta þessi var lesinn upp fyrir manntalsþingsrétti á Dyrhólum 23. júní 1790 „og protesterad sovidt áhrærir Hvolsland“.²⁵ Hún var síðan endurnýjuð á fundi eigenda Ytri- og Eystri-Sólheima 10. júní 1865.²⁶ Frá lokum 18. aldar, þ.e. 1792, er einnig varðveittur vitnisburður um ítök Ytri-Sólheima: Virduglegum Bræðrum Sveine Alegsandersýne og Ejolfe Alegsandersýne hefe eg selt og fullkomlega til Eignar feinged allt þad eg atte i Jörðunne Ytre Sólheimumm ad Dýrleika²⁷ og fyrer gildt Andvirde sem Kaupbrief ockar i mille sýner, og effter þui j á minnstu Brefe eru ei á Nafn nefnd þau Jtök sem Ytre Solheimumm fylgja, verd eg á þad ad minnast svo Kaupendur vite hvad þeir meiga med friálsu bruka og er þad fyrst Gield Fiár og Lamba Afriettur kallad Hvýtuga, annad Slæiu Plats fyrer austann Hafurs Aa, kallad Solheima Mýre sem leiged hefur under Ytre Solheima sydann eg til man, og notad effter Hentugleikum, og þad sama hefe eg heýrt gamla Menn seigia, af ²¹ Skjal nr. 2 (44). ²² Skjöl nr. 4 (52, 55-60, 74, 77, 78). ²³ Sbr. skjöl nr. 2 (48, 49). ²⁴ Skjal nr. 2 (57). ²⁵ Skjal nr. 2 (57). ²⁶ Skjal nr. 2 (57). ²⁷ Dýrleika er hér ekki getið.	

Lokið í Furodouro í Portúgal 8. desember 2020.

Tómas Ísleifsson